

POVJESNOST EVANĐELJA¹

Dr Ante KRESINA

Istinitost i povjesnost Svetoga pisma. — Tvrdnja dogmatske konstitucije *Del Verbum* »Scripturae libri veritatem quam Deus nostrae salutis causa Litteris Sacris consignari voluit, firmiter, fideliter et sine errore profitendi sunt« ističe formalni aspekt pod kojim treba smatrati Sveto pismo istinitim, odnosno pokazuje koju istinu treba u njemu tražiti¹. Istina u SP-u jest saveznička Božja vjernost i njegova spasiteljska volja izražena riječima i ostvarivana te konačno ostvarena opisanim Božjim djelima². Imajući u vidu razrađeniji i dublji pojam nadahnuća, što je plod novijih biblijskih studija, gdje se daje hagiografu veći udio u sastavljanju nadahnute knjige i prema kojem se vodi računa o Božjoj susretljivosti (condescensio, synkatabasis) prema ljudima, znamo da je Bog predao svoju istinu ljudskom rodu ovozemaljskim jezikom, koji ne uključuje samo riječi već i način izrazavanja, ljudski pogled na svijet, prirodu, prirodne pojave i prošle događaje³. Prema tome, Božja je poruka dana ljudima u određenom obliku koji je konkretno uvjetovan semitskim kategorijama u Starom i judeo-helenističkim u Novom zavjetu. Opisi svijeta, prirode i nekih prošlih događaja služe dakle kao sredstva izrazavanja Božje misli. Prvi put da najslužbeniji crkveni dokumenat, kao što je koncilska konstitucija, povezuje istinitost SP-a sa Božjim planom spasenja. Time se ne osporava istinitost cijeloga SP-a, ali se dobro razlikuje vid pod kojim se ima smatrati istinitom Božja misao od vida pod kojim se ima smatrati istinitim ruho u koje je ta misao odjevena, ili istinitost SP-a u vertikalnoj od njegove istinitosti u horizontalnoj liniji, kako neki kažu.

Ovdje nas zanima istinitost SPA u horizontalnoj liniji, i to: ne sto je s istinitošću opisa svijeta, prirode ili prirodnih pojava kao takvih, već sto je s istinitošću odnosno povjesnošću opisanih prošlih događaja. Dok naime u opisima svijeta i njegova sastava možemo gledati ruho

1. Ovo se predavanje nadovezuje na ono o Jerka dra Fučka o **Istini SP-a** pa bi za njegovo bolje razumijevanje bilo potrebno voditi o tome računa.

2. **Constitutio dogmatica de Divina Revelatione** »**Dei Verbum**«, br. 6: »Divina revelatione Deus seipsum atque aeternae voluntatis suae decreta circa hominum salutem manifestare ac communicare voluit, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant«. Usp. br. 11 gore naveden i br. 19.

3. **Div. afflante Spiritu**, EB 558, Neapoli 1956.3 Usp. JEAN LEVIE, **S. J. La Bible parole humaine et message de Dieu**, Paris-Louvain, 1958. str. 241—257; PIERRE GRELOT, **La Bible, Parole de Dieu**, Paris-Journai (Desclée), 1965, str. 111 sl.

Božje poruke, i to istinito ruho ukoliko služi svrsi u koju ih je pisac iznio, naime ukoliko istinski služe donošenju, boljem razumijevanju i čuvanju te poruke — dotle sa prošlim događajima stvar stoji drugačije. Iako su istočnjaci skloni maštanju i znadu često pružiti neku pouku u izmišljenim događajima i osobama, Izraelci su u tom rezerviraniji i imaju među svim istočnim starim narodima istaknuti smisao za svoju prošlost⁴. S tog stanovišta SPo ima svoju vrijednost za svjetsku povijest i proučavanje starina. Ali nas ovdje ne zanima to pitanje. Naš je interes usmjeren na izraelsku prošlost i opisane prošle događaje u SPu zbog vrlo važne i bitne činjenice: Božje objave koja je dana u prošlosti, i to ne samo riječima već i djelima kojima Bog izvodi svoj plan spasenja⁵. Tako uz mnoge događaje koji služe kao ruho, ima i onih koji po sebi kao događaji govore, i njihova je povjesnost identična sa istinitošću Božje poruke koja je opisana riječima i sadržana u tim događajima. Takvi su događaji npr. izvođenje Izraela iz Egipta, ulazak u Obćanu zemlju, a u Novom zavjetu Isusova čudesa, osnivanje Crkve, njegova smrt, uskrsnuće i uzašašće.⁶

Budući da je u tim slučajevima Božja i biblijska misao kao istina identična sa prošlim događajima, nužno se nameće dužnost provjeravanja tih događaja sa povijesnog stanovišta. Tako je sasvim jasno da se tokom povijesti kršćanstva, prema potrebama, posebno nastoji svratiti pažnja i na to pitanje.

Pitanje povjesnosti Evanđelja. — Budući da su najjemenitniji dio SPa Evanđelja u kojima se na relativno malo stranica opisuju mnogi događaji i djela što ih je izveo Isus Krist, utjelovljena Riječ, donoseći ljudima Božju poruku i dovršujući djelo spasenja, razumljivo da ih je Crkva uvijek smatrala i smatra najpouzdanijim dokumentima o tim događajima⁷. Crkva međutim svjesna da *verum vero odversari haud quamquam potest* spremna je dobrohotno primiti sve pozitivne i prokušane zaključke suvremene znanosti i u vezi s Evanđeljem.⁸ Tako je ona u novije vrijeme na iznenađenje i mnogih svojih vjernih članova otvoreno priznala neke doprinose u vezi sa povjesnošću Evanđelja što ih je donijela tzv. Formgeschichtliche Methode (metoda oblika povijesti), poznata škola iz protestantskih krugova.¹⁰ Na temelju literarne kri-

4. Div. affiante Spiritu, EB. 558.

5. Dei Verbum, br. 2: »Haec revelationis cecnomia fit gestis verbisque inter se connexis«.

6. IGNACE DE LA POTTIERIE, S. J. L' A Verité de la Sainte Ecriture et l' Histoire du salut d'après la Constitution dogmatique »Dei Verbum«, u NRTh 98(1966), str. 149—169, posebno na str. 157.

7. Dei Verbum br. 19: »Sancta Mater Ecclesia firmiter et constantissime tenuit ac tenet quantum recensita Evangelica quorum historicitatem incunctanter affirmat, fideliter tradere quae Jesus Dei Filius . . . reapse fecit et docuit. Usp. uvod u instrukciju Pap. bibl. komisije De historica Evangeliorum veritate.

8. Aksiom Lava XIII u enciklici Providentissimus Deus (1893), EB. 131. Instrukcija De historica Evangeliorum veritate: »Ut Evangeliorum perennem veritatem et auctoritatem in plena luce, collocet, accurate normas hermeneuticae rationalis et catholicae servans, nova exegeseos adiumenta adhibebit, praesertim ea quae historica methodos universim considerata affert« i još izrazitiije: »Ubi casus fert, interpreti investigare licet, quae sana elementa in 'methodo historica formarum' (Formgeschichtliche Methode, o. m.) insint, quibus ad pleniorem Evangeliorum intelligentiam uti possint«. Hrvatski prijevod te instrukcije nalazi se otisnut u knjizi AUGUSTIN KARD. BEA, Evanđelja u svjetlu povijesti i vjere, Zadar 1966, str. 67—73.

9. Poslije prvog svjetskog rata pojavljuje se u biblijskim studijima nova metoda, pod imenom Formgeschichtliche Methode, usmjerena uglavnom na sinoptička Evanđelja. Stvarni doprinos te metode jest utvrđivanje sinoptičke tradicije tj. odakle dolaze tri prva Evanđelja sa pojedinim svojim odfomcima i izvještajima. — Put prema toj metodi nazire se već pri koncu pro-

tike Evandjelja ustanovljeno je da u njima ima jedinica svojstvenih oblika kao kateheza, raznih pripovijedanja, svjedočanstava, himana, hvalepljeva, molitava itd. koji ukazuju na dužu povijest njihova oblikovanja prije konačnog pismenog fiksiranja. Iz toga se izvodi danas već i u katoličkim egzegetskim krugovima da je evandeoska poruka živjela kroz skoro tri desetljeća i propovijedana u različitim okolnostima podlegla je nekim modifikacijama. Takvi se zaključci nameću već i iz najpovršnijeg čitanja sinoptičkih Evandjelja gdje se češće isti događaji ili jedinstvene Isusove riječi nalaze opisane u dvije ili dapače tri varijante.¹⁰

Evandeoska je, dakle, poruka sadržana u Evandeljima s posebnim modifikacijama i dapače ponekad u posebnim literarnim oblicima koji su bili svojstveni ondašnjim rabinsko-helenističkim načinima izražavanja i pisanja.

U određivanju povijesne vrijednosti Evandjelja egzegete trebaju vrlo dobro uočiti koliki je domašaj odnosno kakav je karakter tih modifikacija i literarnih oblika. Priznavajući nedvojbeno istinitost Božje poruke postoji — prema načelima koja smo gore iznijeli — mogućnost da se pojedini izvještaj o nekom događaju ne mora smatrati i povijesno istinitim u svim pojedinostima s kojima je donesen.¹¹

Kako vidimo, radi se o stvari vrlo osjetljive naravi. I doista mnogi su i s katoličke i s protestantske strane zauzimali i zauzimaju u tom krivi stav: ili ignoriraju modifikacije ili ih odviše ističu. I jedan i drugi stav dovodi u sumnju povijesnu vrijednost Evandeljâ. Radi se o tome što se Evandeljima želi pripisati onakvu vrst povijesne vrijednosti koja im ne pripada.

Da bi se mogla ocijeniti povijesna vrijednost Evandjelja i uočiti pravilno koja im vrst povijesnosti pripada, najprikladniji put jest utvrđivanje njihova postanka. Kada Crkveno učiteljstvo u novije vrijeme — potaknuto iznesenom problematikom — govori o povijesnoj istini-

sloga stoljeća kod: H. J. Holtzmanna, J. Wissee, a osobito Ad. Jülichera (*Die Gleichnisreden Jesu*, 1899). Preteče te škole bili su i E. Norden, P. Wendland za Novi zavjet a H. Gunckel sa otkrivanjem literarnih vrsti u *Genezi* i *Psalma* za Stari zavjet. Tek 1919—1922. iznesena su glavna načela te metode djelima: R. BULTMANN, *Die Geschichte der synoptischen Tradition*, Göttinge 1921; M. DIBELIUS, *Die Formgeschichte des Evangeliums*, Tübingen 1919; K. L. SCHMIDT, *Der Rahmen der Geschichte Jesu*, Berlin 1919; P. ALBERTZ, *Die synoptischen Streitgespräche*, Berlin 1921; G. BERTRAM, *Die Leidensgeschichte Jesu und der Christuskult*, Göttingen 1922. — Literatura o katoličkim sudovima o toj školi navodi AUGUSTIN kard. BEA u knjižici *La storicità dei Vangeli* a u hrvatskom prijevodu *Evandelja u svjetlu povijesti i vjere*, str. 18, bilj. 2. Među najnovijim člancima ističu se A. VÖGTLE, *Die historische und theologische Fragmente der heutigen Evangelienforschung*, u *ZKTh* 86(1964), str. 385—417; B. BIRNKMANN, *Die Glaubenswürdigkeit der Evangelien als historisches Problem*, u *ZKTh* 87(1965), str. 61—98; J. BOURKE, *Der historische Jesus und der kerygmatische Christus*, u *Concilium* 1(1966)2, str. 14—23; G. HASENHÜTTL, *Was will Bultmann mit seinem Entmythologisierungsprogramm*, u *Concilium* 4(1966)2, str. 253—254. Na našem jeziku pojavio se članak RENE MARLEA, S. J. »Demitizacija Novoga zavjeta« u *Svesci — Kršćanska sadašnjost* br. 2, 1967, str. 35—41.

10. Matej npr. spominje osam, a Luka samo četiri blaženstva; Matejevi su govori tom prilikom opsežniji a Luka je vrlo sažet (Mt 5—7; Lk 6, 20—26). »Oče naš« kod Mateja i Luke ima različit oblik (Mt 6, 9—13; Lk 11,2—4). Ni riječi ustanovljenja Euharistije nisu identične (Mt 26, 26—28; Lk 22,19—20) i dr.

11. Dapače može biti riječ i o nekim opisanim »događajima« koji nikako ne odgovaraju povijesnoj stvarnosti kao što je slučaj sa milosrdnim Samaritancem, izgubljenim sinom, najvjerotnije i s protokom Jonom (Lk 10,25—37; Lk 15, 11 — 32; 11, 29—32) i nekim ostalim. Pri tom treba uvijek paziti na nakanu pisca i na značenje pojedinog »događaja«. U to događaje, kao što je rečeno, ne spadaju oni kojima se ostvaruje plan spasenja. Oni su povijesni, jer to slijedi jasno ili iz nakane pisca ili iz autentičnog tumačenja crkvenog učiteljstva.

tosti Evandjelja, posebno ističe upravo način njihova postanka, a indirektno vrst njihove povjesnosti.¹²

Možemo dakle za čas slijediti izlaganje instrukcije Papinske biblijske komisije od 1964. *De historica Evangeliorum veritate* i konstitucije *Dei Verbum* (br. 19).

Postanak Evandjelja. — Iako bi sami po sebi i pozitivni rezultati što ih je donijela novija literarna kritika bili dovoljni razlog da se u osvjetljavanju povijesne vrijednosti Evandjelja ukaže i na način njihova postanka, izgleda da se ukazivanje na to konkretno nametnulo egzegetama i Crkvenom učiteljstvu s još jednoga razloga. Neki su naime predstavnici škole »oblika povijesti« vođeni, ne više literarnom kritikom — gdje su doneseni vrijedni rezultati — i zakonitom povijesnom metodom, već zavedeni filozofsko-teološkim racionalističkim pretpostavkama o nemogućnosti nadnaravnoga reda i Božjeg djelovanja u povijesti, osporili povijesnu vrijednost Evandjelja videći njihov postanak u nekoj anonimnoj, impersonalnoj, kreativnoj i vjerom vođenoj tj. nezainteresiranoj za povijesne činjenice, kako oni tvrde, zajednici, koja bi, kao takva sklona maštanju, primala elemente iz susjednih religija, stvarala mitove, uveličavala primljene podatke i od Isusa čovjeka stvorila Krista Boga.¹³ Svojim postupkom nastoji odijeliti Isusa povijesti o kojem da znamo vrlo malo od Krista vjere koji je ocrtan u Evandjeljima.¹⁴

Vodeći računa i o tim zaključcima treba, kao što to čini i Instrukcija Papinske biblijske komisije iznoseći način postanka Evandjelja, svratiti pažnju i na narav prve kršćanske zajednice kao subjekta u kojem doista konačno i nastaju Evandjelja. Tako ćemo iznoseći postepenost formiranja Evandjelja gledati osvjetliti i pravu narav prve kršćanske zajednice.

Evandeoska poruka kakvu danas nalazimo u Evandeljima prošla je prije svog konačnog pismenog fiksiranja kroz tri stadija. Radi se naime o djelovanju i govorima Isusa Krista, o propovijedanju njegovih apostola poslije njega i o pismenom sređivanju gradiva sa strane evanđelista.

12. Radi se o propovijedanim i interpretiranim povijesnim događajima. *Dei Verbum* kaže: «Auctores autem sacri quatuor Evangelia conscripserunt... formam... praeconii retinentes» (br. 19). Usp. M. ZERWICK, *De S. Scriptura in Constitutione dogmatica »Dei Verbum«*, u *VD II* (1966), str. 17—42, posebno str. 39; PIERRE GRELOT, nav. dj. str. 112; ENRICO GALBIATI, *Il Nuovo Testamento* (Valore storico dei Vangeli), u *La Costituzione dogmatica sulla Divina Rivelazione*, izd. ELLE DI CI — Torino, 1966, str. 253 sl.; LINO RANDELLINI, *Il Nuovo Testamento, u Commento alla Costituzione dogmatica sulla Divina Rivelazione*, izd. Massimo-Milano, 1966, str. 204 sl.

13. Instrukcija *De historica Evangeliorum veritate* daje o tom sud: »Quae omnia non tantum catholicae doctrinae adversantur, sed etiam fundamentum scientifico carent, a rectisque historicis methodi principiis aliena sunt«. To je jasno, jer se ne može filozofskim pretpostavkama rješavati stvar literarne naravi.

14. Noviji zastupnici metode oblika povijesti u protestantskim školama i sami Bultmannovi učenici nisu tako odlučni u tim tvrdnjama. Oni, iako su daleko od katoličkih egzegeta u utvrđivanju i ocjenjivanju povijesne vrijednosti Evandjelja, ipak priznaju da se o Isusu na temelju cvandeoskih tekstova može prilično toga sa sigurnošću doznati i ne mogu se ni izdaleka smatrati sve njegove izjave izmišljenim u prvoj kršćanskoj zajednici. Tako misle E. KASEMANN (*Essays on New Testament Themes*, London 1964; u engl. prijevodu); E. FUCHS (*Studies of the Historical Jesus*, London 1964, isto u engl. prijevodu); G. BORNKAMM (*Jesus of Nazareth*, New York — London 1956, u engl. prijevodu); JAMES M. ROBINSON (*A New Quest of the Historical Jesus*, London 1963) i H. CONZELMANN.

Isusov posao u vezi s postankom Evanđelja svodi se uglavnom na propovijedanje i odgajanje apostola koji su trebali kasnije nastaviti njegovo djelo. U tom svom poslu Isus je trebao češće ponavljati bitne točke svoje nauke da bi oni mogli ono bitno zapamtiti, ali se ujedno trebao služiti i raznim slikama i prisposodobama da bi sve mogli bolje razumjeti. Nastupajući kao propovjednik on nije uvijek donosio svoju pouku istim riječima i ponavljao iste govore. Možemo reći da je nastupao kao što su nastupali ondašnji učitelji i rabini.¹⁵

Apostoli nastavljajući Isusov posao propovijedanjem nastojali su što više ostati vjerni njegovim izjavama i riječima, ali još vjerniji nauci. Svjesni s jedne strane da su »sluge riječi« (Lk 1,2) i ovlašteni svjedoci svoga Učitelja (Lk 24,48; Iv 15,27; Dj 1,8; 10,39; 13,31), a s druge strane obvezani dužnici (1 Kor 9,19 sl.) Grcima i barbarima, mudrima i neukima (Rim 1,14) njihovo propovijedanje uključuje istovremeno vjernost onome čiji su svjedoci i pristupačnost onima kojima naviještaju.

U svom su se propovijedanju apostoli pomno brinuli da budu vjerni predanoj poruci. To utvrđuje jasno neke činjenice, kao što je npr. kod biranja zamjene za Judu postavljen uvjet za kandidata da bude svjedok očevidac Isusovih djela od početka do dana kada je uzašao na nebo (Dj 1,21 sl.). Sama riječ *svjedočiti*, koja u raznim oblicima dolazi preko 150 puta u Novom zovjetu govori tome u prilog. Riječ *predaja*, koja uključuje vještinu primanja, čuvanja i vjernog predavanja neke nauke, vrlo je česta. Ona dolazi mnogo puta kod sv. Pavla koji je i inače očit u isticanju spomenute vjernosti. On veli: »Primio sam što sam vam i predao« (1 Kor 11,23), »predao sam vam ono što sam i primio« (1 Kor 15,3). Sam poziva jednom zgodom svoje slušateljstvo da provjeri njegovo svjedočanstvo, kada govori kome se sve Isus javio poslije uskrsnuća i spominje da su još neki živi, koje bi mogli i pitati (1 Kor 15,5-7). Pavao je toliko svjestan svoje obaveze vjernog predanja nauke da sam zaziva na sebe prokletstvo ako se tome iznevjeri: »Ali ako bi vam netko — bilo to mi, bio to anđeo s neba — navijestio Evanđelje različito od onoga što smo vam navijestili, neka bude proklet! Ponavljam ono što smo upravo rekli: Ako tko navješćuje Evanđelje različito od onoga koje ste primili, neka bude proklet« (Ga 1,8). Time Pavao ističe kako svoju vlastitu tako i vjernost onih koji su mu predali nauku. Na tu svijest apostola u vjernom prenošenju nauke koju su primili nadovezuje se i njihovo brižljivo kontroliranje propovijedanja u prvoj kršćanskoj zajednici. Petar se u Jeruzalemu u više navrata pokazuje kao vođa apostolskoga zbora (Dj 2,14; sl.; 3,12-26; 4,8 sl., 5,29 sl.). Kasnije polazi s Ivanom u Samariju »nadgledati« zajednicu (Dj 8,14 sl.) i sam ide u gradove palestinske nizine (Dj 9,32 sl.). Barnaba poslan iz Jeruzalema dolazi s istim ciljem u Antiohiju (Dj 11,22), a Pavao optužen za iskrivljivanje predaje dolazi u Jeruzalem na sabor da se pojavi pred prvacima apostolskoga zbora i da objasni svoje postupke (Gal 2,2).

Ali polazeći od nedvojbene činjenice da su apostoli propovijedali Isusovu nauku, treba iz same naravi propovijedanja zaključiti da nisu

15. Usp. B. GERHARDSON, *Memory and Manuscript. Oral and Written Transmission in Rabbinic Judaism and Early Christianity*, Upsala 1961.

namjeravali iznijeti konkretni i kronološki određen Isusov život, već da su osvjetljavanjem činjenica iz njegova života i donošenjem nauke nastojali privesti slušateljstvo na vjeru. Kada je riječ o propovijedanju, jasno je da se ne može govoriti o mehaničkom prenošenju primljene nauke, već da to biva živim nastupanjem pojedinaca sa različitim iskustvom, karakterom, pamćenjem, darom zapažanja itd. Propovijedanje kao takvo mora se osvrtni i na slušateljstvo, koje u njihovom slučaju nije bilo visoke kulture, a niti uvijek jednako. Nisu apostoli smjeli, ako su željeli ostati vjerni poruci, nastupati pred Grcima kao pred Židovima i trebali su u semitskoj formi primljenu nauku predati je Grcima u drugoj formi da je ovi ne bi krivo shvatili.

Ne smije se mimoći još jedan vrlo važan faktor koji je utjecao na preoblikovanje i razvijanje primljene poruke, a to je vjera. Apostoli su imajući u vidu didaktičko-religijsku svrhu već po sebi trebali dublje razmotriti i proživjeti poruku koju su naviještali da bi je mogli pravilno u različitim okolnostima predati slušateljstvu, ali kud i kamo jači prodor u stvarnost te poruke omogućili su im slavni događaji uskrsnuća i silaska Duha Istine koji ih je rasvijetlio. Sasvim je razumljivo da su u tom punijem svjetlu, sami dozreli u vjeri, i drugima propovijedali i iznosili činjenice koje su vidjeli tokom Kristova života. No jer su trebali nastupiti pedagoški, možemo predmijevati da nisu ipak uvijek iznosili poruku u najpunijem svjetlu kako su je sami shvaćali, već da su je kao i Isus polagano otkrivali i postepeno donosili. Izgleda da je takav bio i postupak sv. Petra čije je propovijedanje, prema staroj tradiciji, sadržano u glavnim linijama kod Markova Evanđelja gdje se jasno nazrijeva. Markovo Evanđelje polagano otkriva Isusa kao proroka, Mesiju, Sina Čovječjega i konačno kao Sina Božjega.

Kao treći stadij formiranja evanđeoskih tekstova dolazi njihov pismeno fiksiranje koje su izveli evanđelisti. Oni su se našli pred mnoštvom materijala, koji je na spomenuti način dospio do njih. Od toga je nešto bilo i zapisano (Lk 1,2 sl.). Sami kao apostoli ili njihovi prvi učenici baštinili su svijest o vjernom prenošenju (Lk 1,4) primljene nauke, a kao propovjednici sa općom didaktičko-religijskom i svaki još svojom posebnom svrhom sastavili su Evanđelja izabirući, sintetizirajući i razvijajući predani materijal na način koji je odgovarao njihovoj općoj i posebnoj svrsi.¹⁶ Oni nisu prenosili riječi poput magnetofonske vrpce niti ih sređivali poput arhivske dokumentacije. Mijenjali su redoslijed Kristova djelovanja, prenosili i umetali u različiti kontekst iste izjave, postavljali u navodnike Isusove riječi koje su čuli zadržavajući im smisao a mijenjajući oblik,¹⁷ prema običaju ondašnjeg vremena.

Pravi smisao povjesnosti Evanđelja. — Vidjeli smo kako u sva tri stadija kroz koja je prošla evanđeoska poruka usporedno ide i njezin

16. Pod općom svrhom razumijeva se religijsko-didaktička, a pod posebnom ona koju je imao svaki pojedini evanđelista u vidu. Tako je npr. Matej htio pokazati Krista kao Mesiju i baštinika svih mesijanskih obećanja, a Luka Krista spasitelja svijeta. To je očito i iz genealogija koje donose: kod Mateja se nabroja po tri puta četrnaest generacija, od Abrahama do Krista, jer je htio pokazati teološku misao — Isusa Mesiju; kod Luke genealogije idu do Adama, jer je htio pokazati drugu teološku istinu, da je Isus došao spasiti sve ljude. Usp. IGNACE DE LA POTTERIE, nav. čl. str. 158.

17. AUGUSTIN kard. BEA, *La storicità del Vangelo*, Brescia 1964, str. 64, a u hrvatskom prijevodu, str. 56.

vjerno čuvanje i neko modificiranje. Iz iznesenog jasno se pokazuje i narav zajednice u kojoj su nastala Evanđelja. To nije anonimna zajednica, već dobro organizirana prva Crkva vođena od apostola, nije ni impersonalna već nadgledana od Petra, Ivana, Barnabe, Pavla i ostalih apostola i njihovih učenika. Koliko god prema sociološkim zakonima priprost svijet bio sklon maštanju i posuđivanju materijala iz drugih religija, u prvaj je kršćanskoj zajednici ta mašta bila sputana, a svako pozajmljivanje osuđeno — prema oštroj izjavi Pavla — kao prokleta. Iako treba priznati da je vjera mnogo utjecala na formiranje i konačno fiksiranje evanđeoskih tekstova, vjernost kojom je to oblikovanje učinjeno pokazuje koliko ta vjera računa sa stvarnim činjenicama. Vidi se jasno kako je sam objekt vjere najuže povezan sa povijesnim činjenicama Isusova života i da ih pretpostavlja. Vjera i povijest nisu nika-ko među sobom oprečne. One se međusobno pretpostavljaju i utvrđuju. Vjera zahtijeva i jamči u najvišem stupnju povijesnu istinu.¹⁸ Iako je Isus opisan u Evanđeljima sa punijim svjetlom vjere kao Bog, što nije bilo sasvim očito apostolima dok je živio među njima, tj. iako je Krist iz Evanđelja nešto drugačiji od Isusa u konkretnom susretu s apostolima, on je ipak isti. Sasvim je protivna i literarnim zaključcima i povijesnoj metodi tvrdnja racionalističkih kritičara da je prva kršćanska zajednica Isusa stvorila Bogom.¹⁹

Budući da je za utvrđivanje povijesti evanđeoske predaje vrlo važno uočiti njezin kontinuitet, neka nam, uz ono i na temelju onoga što je u tom smislu zaključeno iz načina postanka Evanđelja i iz naravi prve kršćanske zajednice, bude dozvoljeno danijeti jedan dokaz literarne naravi iz samih evanđeoskih tekstova.

Svi, pa i racionalistički egzegete, priznaju da je prva kršćanska zajednica kao i apostoli i evanđelisti vjerovala u Isusovo božanstvo.²⁰ Kada čitamo Evanđelja, nalazimo skoro na svakoj stranici izvještaje o sukobima između Isusa i njegovih protivnika. Ti su sukobi izazvani skoro isključivo time što se Krist gradio većim od Mojsija, starijim od Abrahama, gospodarom subote, Mesijom, Sinom Božjim i Bogom. Tu je očita njegova svijest o njegovom božanstvu. Zbog te je svijesti došlo i do konačnog sukoba i njegove osude na smrt. Ti su opisi tako minuciozno doneseni da se nužno već na prvi pogled vidi da su pisci promišljeno i trijezno o tome pisali. Odatle moramo zaključiti: Ili su evanđelisti kao svjedoci vjerno iznijeli činjenice i Kristovu samosvijest ili su to izmislili i učinili Isusa Bogom, kako to žele spomenuti protivnici povjesnosti Evanđelja. U prvom slučaju imamo ono što je Crkva uvijek držala. U drugom slučaju treba nastaviti analizu. Da su evanđelisti izmislili Kristovu samosvijest i njegove izjave, onda bi bili trebali izmisliti i sve opisane sukobe sa farizejima i književnicima kao i sam razlog Kristove smrti i dapače sam proces pred velikim vijećem i Poncijem Pilatom. I to bi oni bili trebali učiniti u vrijeme dok su još živjeli oni koji

18. Id. str. 26, bilj. 7, a u hrv. pr. str. 24, bilj. 7.

19. O tome vidi niže dokaz o Kristovoj samosvijesti.

20. To je temeljna činjenica i polazna točka u utvrđivanju povjesnosti Evanđelja i izvora kršćanstva.

su ga predali na smrt. To je nevjerojatno. Ali je još nevjerojatnije da bi oni temeljili svoju neospornu vjeru u Kristovo božanstvo i dali svjedočanstvo krvi za ono što bi bili svjesno sami izmislili²¹.

Ipak evanđelisti i te najosnovnije činjenice iz Isusova života ne donose kronistički ni stenogramski, već kerigmatski. Oni prelaze u tumačenju i razjašnjavanju povijesnih činjenica u traženje veće i dublje istine. Da su nam donijeli slike Isusa kakav se on pojavljivao u Palestini tokom javnog djelovanja pa i sa registriranim njegovim govorima i snimcima njegovih nastupa, imali bismo hladni izvještaj i svjedočanstvo papira. To bi bilo za nas Evropljane vrlo vrijedno. Mi nalazimo međutim u Evanđeljima ono što nijedan povjesničar kao takov ne može zabilježiti: Krista u svjetlu vjere. Krist je svojom pojavom nadišao okvire povijesti i povjesnosti u današnjem smislu riječi, gdje se želi sve utvrditi i osvijetliti pozitivnom metodom.²² Kao što je sam Krist prikazan u svjetlu vjere, tako su mnogi događaji iz njegova života opisani u tom svjetlu i uvjetovani potrebama i osobito liturgijskom praksom prve Crkve.²³

Zaključak. — Naš nas mentalitet sputava i još uvijek nismo u stanju uvidjeti da može biti i veće istine nego što je povijesna. Ipak, ako malo dublje promislimo, uvjerit ćemo se da će nam biti draži portret jednog slikara koji slika lik svoje majke nego fotografska snimka, iako portret ne izražava onako vjerno njezin fizički lik, ali izražava upravo zato kud i kamo bolje duhovni lik koji vidi sin u svojoj majci. Semiti imaju taj mentalitet i oni bi često ostali razočarani pred nama kad bi vidjeli da smo mi zadovoljni čistom povijesnom istinom. Bog je progovorio upravo u duhu tog semitskog mentaliteta i objavio nam je u Kristu konačno ne samo povijesnu već vječnu, spasonosnu i životnu istinu. Evanđelisti nadahnuti i rasvijetljeni Duhom Svetim uspjeli su tumačeći stvarna i povijesna djela i riječi prikazati upravo tu natpovijesnu istinu, koja je mudracima ovoga svijeta bila sakrivena (Kor 2,7 sl.).

SUMMARIUM

Expositio ista ad quaestiones quae diebus nostris circa historicam veritatem Evangeliorum moventur attentionem praestat. Solutio problematis quaestiones reducendo ad aliqua principia generalia de conceptu veritatis Sacrae Scripturae et de indole praedicationis apostolicae indicatur. Speciali modo distinctio ponitur inter eventus enarratos in servitium veritatis divinae et illos qui utpote ipsa realizatio consilij divini salvifici enarrantur. Hi tantum non illi ex mente hagiographi necessario et semper ut revera historici tenendi sunt. Brevissime recentiora documenta ecclesiastica ad rem spectantia exponuntur rationem habendo una ex parte curae apostolorum fideliter verba et facta Jesu servandi et tradendi alia ex parte ipsorum utopie debitorum »Graecis et barbaris, sapientibus et insipientibus« obligationis aliquantum ad necessitates ea modificandi. Ex eo verus sensus specialis generis historicitatis Evangeliorum elucidatur.

21. Iz toga se vidi kako su vjera i povijesna stvarnost u najužoj vezi.

22. Danas i povjesničari odstupaju od takvih pretenzija.

23. Npr. opis umnoženja kruha (Iv 5,11) odaje euharistijsku terminologiju prve liturgijske prakse lomljenja kruha.